

BABITS ISMERETLEN ISTNNES VERSEI

„Egy katolikus radikális” — ezt a találó meghatározást adja készülő Babits-könyvének egy amerikai magyar egyetemi professzor, Anton Nyerges. A mai európai szellemi helyzetnek nagyon is megfelelő és kifejező Babits két meghatározó viselkedésmódjának ez a jellemzése. Babits vallásosságáról és istenhitéről szinte föllépése óta, vagyis csaknem háromnegyed százada folyik a vita. Életében az egyházi orgánumok sajnálatos módon nem röstelltek az ellene uszító kórusba beállni. Első tanulmánykötetének kiadását az Élet-könyvek szerkesztője mint szabadgondolkodóét utasította vissza. Feltétel nélküli elismerése, mint katolikus költőé voltaképpen a Vigilia indulásától számítható, és a Vigilia körül csoportosult idősebb és fiatalabb költők és irodalomtörténészek mozgalmának tulajdonítható.

Mindenesetre hozzá közel álló költőket is izgatott ez a probléma. Szabó Lőrinc ezt írta róla: „Babits misztikus, transzcendentális lélek volt... Verseinek és napjainak színképébe a babona éppúgy belehúzta egy-egy fekete vonalát, ahogy a magát erősen, a katolicizmus... Szenvedélyesen, racionálisan, hívőn és hitetlenül, mindenféleképpen misztikus volt... A túlvilág, az ismeretlen világsszellem hevesebben és racionálisabban megalapozott élménye volt, mint amilyen a költői pantheistáké szokott lenni... Százával idézhetném összefoglaló, állandó miszticizmusa bizonyítékait.” *Örökkék ég a felhők felett* című tanulmányáról ezt írja Szabó Lőrinc: „Ez a legkülönösebb és legigazabb hitvallás”. Illyés Gyula meglepő világirodalmi párhuzamba állítja: „Hogy a megismerés azonosulás, e feladat szinte embertelen nagyságát s tragikusságát alig érzékelteti jobban más: egyszerre kétfelé kell azonosulni. Ki volt erre képes? Szent Tamás s ő is már csak milyen erőfeszítés árán.” Ugyancsak Illyés írja: „Ma sem tudom, mit jelentett számára a vallás. Van Isten? — kérdeztem tőle egyszer. Az már nem a mi gondunk? — felelte. Akár a mű terve. Hál’ Istennek’ — tette hozzá mosolyogva.” Végül is Illyés ezt tartja Babitsra legjellemzőbbnek: „Úgy legkatolikusabb, hogy legáltalánosabb”. Bóka László ennyit mond: „Isten békeességében halt meg, hitben élt”. Rónay György, Babits katolicizmusának többszörös vizsgálója, többek között fölveti: „A költő elindul s egész életen át, rejtelmesen, alig-alig tudva készül egy-egy nagy feladatra, műre, vallomásra. Keressük e nyomokat előlről? Címekben, utalásokban, idézetekben kövessük azt a ’katolikus’ Babitsot, aki végül elér a szent szeretethez s az Amor Sanctushoz? Fejtsük föl a bonyolult lélek szárait? Lepjük meg kötetről kötetre, amint a honvagy pártosza higgadni kezd, hogy helyet adjon a fájdalomnak, s a fájdalom szemlélődéssé érik, s a szemlélődés őrtállássá és alázattá, hitté és a szó legtisztább értelmében katolikummá?”

Babits gyerek- és diákkori iskoláinak hatása mutatkozik az egyházi év eseményeinek tükröződésében egész sereg versében: *Adventi köd*, *A felnőtt karácsony*, *Karácsony elé Inkának*, *Karácsonyi ének*, *Karácsonyi lábadozás*, *Balázsolás*, *Húsvét előtt*, *Ajtatos párbeszéd húsvétra*, *A lélek ünnepe*. De tucatnyi verse tartalmaz egyházi motívumokat: *Anyám nagybátyja régi pap*, *Miatyánk*, *Zsoltár gyermekhangra*, *Zsoltár férjhangra*, *Három angyal*, *Intelem vezeklésre*, *Déli harangszó*, stb. Nagy vihart keltett az úgynevezett katolikus költészet körüli vitájával az általa „egyházi” irodalomnak és „esztétizáló katolicizmusnak” nevezett jelenségekről.

De mind versei, mind esszéi átélte vívódások megörökítései. Híres háborúellenes verse, a *Fortissimo* nem is egyházi, hanem állami hatóságok részéről idézett fejére „istenkáromlási” pört. Ellenségei viszont még abba is belekötöttek, hogy a középkori himnuszfordításokat egyházi cenzúrának vetette alá. „Harc az angyalal” a címe egy nagy francia író könyvének. De Babits egyházi vagy vallásos vonatkozású verseit, ahogy a régi magyar költők ilyen jellegű műveit nevezték: istenes verseit is megilleti.

A BÁBITS-HAGYATÉKBÓL (Országos Széchényi Könyvtár)

I.

O életem, sorsom, Boldogság, Isten, rendeltetés
Nappal is vezettél, mint a ködoszlop zsidókat a pusztán
De köd voltál, Ködisten: emberi szememmel nem láttalak tisztán
Most éjjel, tűzoszlop lettél.

II.

Nem! azt mondom amit a római mondott: Deus adest!
Isten van, szellem géniusz e részeg nyugalomban
És mint a haragnak üteme leng a könnyű toronyban
e munkáütem a hegyen még jobban hirdeti ezt

És ártatlan örömed üteme hirdeti: Deus adest
a te gyermeki örömed és az én bús örömöm
O, hogy ne borítaná el a mindenséget ez az öröm
ha még szívembe is beszáll — amelyet annyi ijeszt
harca a harcok ellen
és háborúja a háborúnak

III.

A házak közé duzzadt zacskókban lóg be a köd
Oh köd! Köd! sivár fal ember és Isten között!
— de az éj fölissza a kételyt és a ködöt.

A sötétség magas bolt az égig az űrön át
Láthatatlan csillagok ragyognak. Agyam előtt
a vibráló fekete levegőben megjelen
az Isten! a sötét Isten, a Félelmetes!

De én elszánt daccal túrom párnámba fejem
O alázatos imáimra korbáccsal felelt.
Én már nem akarok beszélni az Úrral! Úr!
Nem atyám! Nem együgyű szívek jó atyja! Úr!
Megsérti őt a bárdolatlan szeretet.
Olykor leereszkedő de akaratát sohasem értheted.
Én nem tudom a finom udvaronc szavakat
Ostoba emberi fájdalommal őt untatta csak.
O! bárgyú jobbágy voltam, vinnyogó cseléd
most újból érzem alázatos vállamon dühét.
Nem akarok szólni, gondolkozni se, érezni se.
Minden moccanásom csak új olaj. S már félni se
tudok. Nincs bennem több alázat. Nincs semmise.

IV.

*Szolgád én nem lehettem Uram:
Virágos rétek vártak magasan.
Havas fák fölött csillagsátorok,
új angyalok és ízesebb borok,
lángban úszó forró alkonyok,
nem foszló-fényű sápadt csillagok.*

*Szolgád én nem lehettem Uram:
jól tudod: magasan száll a hold — — —
jöttömre zsoldáros dalra gyűlt.*

*Szolgád Ó Uram, nem lehettem én...
Méz-ízű patakok kínálták habjukat,
bérces fenyesek hűstő karjukat,
ringó hajnalok pirosuló ajkukat.*

*Szolgád ó Uram, nem lehettem én...
— — Harmatos pólyák közt nyugszik fenn a hold — —
csorgó nektárral telt bűvös edény,
mit a hajnal csósze ma élémbe tolt,
hogy ne múljak el, mint szomjazó szegény — —
Szolgád ó Uram, nem lehettem én!!!!*

Közi GÁL ISTVÁN

BARLAY ÖDÖN SZABOLCS

FORGÁCH FERENC ARCKÉPÉHEZ

(LORETTO 1583-CZESTOCHOVA 1615)

A történészek, Fraknoi Vilmos püspöktől kezdve, többször érintették már Forgách Ferenc megtérésének körülményeit. (1) Magyarázatot szerettek volna találni arra, miként vált a protestáns szülők gyermekéből harcias katolikus. A karakterológia is csak némi útbaigazítást tud erre adni, mondván, hogy apja foggalkörömmel harcolt a török ellen, és a sok sebet kapott vitéz férfi gyermeke sem lehetett lágyabb típus. Számos kérdés mégis válaszolatlan maradt. Kiadatlan levelek, levéltári kutatások alapján most talán meg tudok magyarázni néhányat közülük.

A szálak Báthory István lengyel udvarához vezetnek. A Forgách család baráti viszonyban élt a Báthoryakkal. Elég, ha utalunk a hasonló nevű váradi püspökre, aki Báthorynak erdélyi kancellárja volt, és nevét mint történetíró is belevészte a magyar historiába. A múltban többen gondolták, hogy ez a Forgách püspök térítette volna át unokaöccsét, a mi Ferencünket. Ezt azért kell kétségbe vonnom, mert a rendkívül pesszimista, elégedetlen váradi püspök épp Ferenc kiskorában felmentésért folyamodott Rómába, hogy a pápa, XIII. Gergely *ad statum laicalem* helyezze. Különben is hamar elhagyta Erdélyt és a szabadgondolkodás észak-itáliai centrumába, Padovába költözött és ott is halt meg. Báthory István a Forgáchok protestáns ágával is éppolyan jó viszonyban élt, mint a katolikus ággal. Amikor Ferenc apja a török invázió elől észak felé menekült családjával, a lengyel király meghívta udvarába gyermekeit. Forgách Simon